

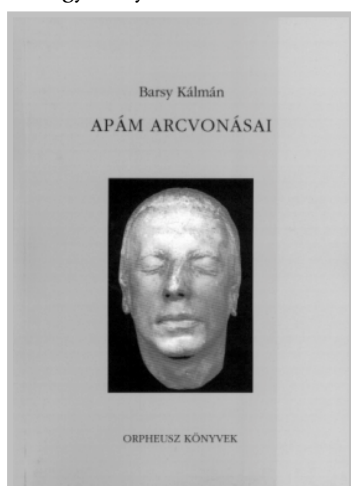
Egy idegen a Lánchídon

BARSY KÁLMÁN: APÁM ARCVONÁSAI

Az élő irodalom kiadását évek óta feladatának tekintő Orpheusz Kiadó által megjelentetett vékony kötetet a címlapon olvasható, a magyar olvasóközönség számára ismeretlen név, s a szerzőnek a hátlapon látható fényképe alapján első pillantásra egy kissé megkésett pályakezdés dokumentumaként vehetjük kezünkbe. Ha azonban a belső borítót és a hátlapon olvasható fülszöveget is megnézzük, hamarosan világossá válik, hogy ennél sokkal érdekesebb jelenséggel van dolgunk: egy olyan magyar származású, magyar anyanyelvű szerző első magyar fordításban megjelent elbeszéléskötete ez a munka, aki spanyol nyelvterületen számos díjjal, tíznél is több prózaketettel és népes olvasótáborral rendelkezik – ezúttal azonban a Magyarországról kisgyermekként elkerült Barys Kálmán úgy írta meg spanyol nyelven legújabb könyvét, hogy tisztában volt azzal, a családjáról, magyar származásához való viszonyáról szóló elbeszéléseit a magyar olvasóknak, közvetlenül pedig az ezt hozzájuk közvetítő fordítónak, a nyugati magyar irodalom egyik kiemelkedő alakjának, Ferdinandy Györgynek szánja.

Eppen a fordító, Ferdinandy György életművének magyarországi fogadtatása ismeretében válik már előzetesen is kérdésessé, milyen olvasási stratégiákat generálhat Barys kötetét: a recepció még a Magyarországról felnőttként emigrált, egész munkásságával önmaga magyar író voltát igazoló Ferdinandy esetében is az egzotikum iránti érdeklődés kielégítését tartja a művek megközelítésében egyik fő szempontnak, így valószínűnek tűnik, hogy a különösségre való rácsodálkozás könnyen uralkodóvá válhat Barys könyvének fogadtatásakor. S ezt a lehetőséget igencsak valószínűsíti a kötet szituálásának nehézsége: Barys a kötet hátlapján olvasható mondataival maga is a jelenség összetettségét hangsúlyozza, egyúttal reagálva az „otthonalanság” írójaként aposztrofált Ferdinandy többször elhangzott megjegyzésére, amelyben önmaga hazájaként a magyar nyelvet és az irodalmat jelöli meg: „Ha igaz az, hogy az író hazája a nyelv,

akkor az én hazám kétségtelenül Spanyolamerika. A dolgok azonban nem ilyen egyszerűek. Szüleim magyarok, és annak ellenére, hogy magyarul sem írni, sem olvasni nem tudok, érzem és beszélem az anyanyelvemet.” *A fordító jegyzetei* címmel illetett utószavában Ferdinandy megerősíti azt, hogy saját életműve, pontosabban az általa is képviselt emigráns magyar irodalom, valamint Barys első magyar nyelvű munkája egymásra vonatkoztatható: Ferdinandy mint „első generációs” emigráns önmagára osztja ebben az összefüggésben az apa-szerepet, s számára a mindössze hét évvel fiatalabb Barys Kálmán a mindezidáig csak-

Orpheusz Könyvek
Budapest, 2000
70 oldal, 1000 Ft

nem teljesen hallgató „fiúk” nemzedékének képviselője: „Egy másik gyakran elhangzott vád azt veti a nyugati magyar írók szemére, hogy nem írták meg, nem dolgozták fel az idegenben felnőtt második nemzedék, az emigráció második generációja történetét, ami így a magyar irodalom számára fehér folt maradt. [...] ez a mi második nemzedékünk minden erejével szabadulni akart apái örökségétől, argentin akart lenni, ausztrál, vagy francia.[...] Mi pedig nem érezzük, és nem értjük őket egészen. Nem a mi feladatunk megírni a történetüket. Nekik maguknak kell ezt a – miénknél semmivel sem kevésbé drámai – fejezetet a világirodalom számára megírniuk.”

Ferdinandy tehát ezekkel a megállapításaival a kötet olvasásakor alkalmazható egyik megközelítési módot jelöli ki: Barys prózáját így szűkebb értelemben a magyar emigráció első nemzedékére, tágabb vonatkozásban pedig Magyarországra, a magyarokra irányuló idegen, de mégsem teljesen kívülálló nézőpont megtestesüléseként kezelhetjük, nem feledkezve meg közben arról sem, hogy nem egy amatőr szerző visszaemlékezésével van dolgunk, hanem (tegyük hozzá, két író együttműködésének eredményeképpen megszületett) színvonalas művészi prózával. (A *memoár* azért is merülhet fel itt kontrasztként, mert, ahogy Ferdinandy hangsúlyozza, a fiúk nemzedékének léthelyzetében az „apákéval” szemben nem jelentkezik automatikusan az írás kényszere – „Az asszimiláció általában tevékeny periódus, nem kedvez a reflexiónak, az elmélkedésnek. A második generációnak kevés írója van.” Ugyanakkor: „Minden talajtalanúság, tehát minden emigráció a dilettantizmus, főként pedig a grafomania – a szófosás – melegágya.” F. Gy.: *Ecrasez l'infâme!* In: *Uő: Szomorú szigetek*. Bp., 1992, 84.) Ha tehát abból indulunk ki, milyen módon érhető tetten Barys kötetében Magyarországra, önmaga magyar mivoltára való reflektálás, felsorolhatjuk a magyar ételeket, egy Szent István arcképével díszített ezüstpénzt, az 1956-os forradalomra az emigrációban élő fiatalokból toborzott felszabadító brigád, a magyar bálon táncolt palotást, valamint néhány, Magyarországon készült régi családi fotót. Ha azonban már nem egyszerűen a kissé közhelyes Magyarország-képet kirajzoló tárgyi elemeket vesszük számba, de azt is megnézzük, ezek milyen módon épülnek be az egyes elbeszélések narratívájába és szövegének diszkurzív rendjébe, sokkal összetettebb jelentéshez juthatunk el.

A kötetet nyitó, *Szomorú vasárnap* c. elbeszélésben megjelenő családi ebéd, s az itt feltálat, illetve emlegetett magyar ételek (amelyek egy része kurziválva szerepel, vagyis már a spanyol szövegben is magyarul volt megnevezve) az emigráció első generációját képviselő apának nem okoznak érzéki örömet, hiszen *nem érzi az ízeiket*. Az ételek az „öreg” számára már szöveggé váltak („A magyar konyha bibliájával (*Az Ínyesmester Szakácskönyvével*) felvértezve fáradhatatlanul üldözi anyámat keresztül-kasul a házban, miközben hangosan olvassa neki a recepteket.”), s az elvesztett otthont és a gyermekkort jelentik. A családba bekerült „idegen” asszonynak, illetve a „harmadik generációnak”, vagyis az unokáknak a szemében azonban már ezek az ételek semmiféle szimbolikus tartalommal nem rendelkeznek, és sem finomnak, sem sajátosan magyarnak nem tűnnek. A szimbólummá vált túrós csuszához hasonlóan *A Benedek-kincs* c. elbeszélés középpontjában álló Szent István érme is *jelként* funkcionál a kötet több írásában elbeszélőként fellépő kisebbik fiú, Attila számára, akinek szemében ez a „Benedek-kincs” a magyar pénzrendszer és a nemzeti történelem szimbóluma, s arra hivatott, hogy az argentin tanítónő számára igazolja – a magyarok nem azonosak az „Argentínában ócskavasat áruló vándorcigányokkal”. Ahogy azonban a *Szomorú vasárnapban* az argentin unokák egy aszimbolikus értelmezést személyesítenek meg, úgy itt az a ta-

nítónő kapja meg ugyanezt a funkciót, aki az érmét a cigányokra jellemző szép csecsebecsének tekinti. Mitikus, szimbolikus megközelítés és a mítosz lebontása mentén írható le az 56-os magyarok megsegítésére toborzott *brigád* („A magyar mitológiának ez a legújabb variánsa, amit nyilván Csaba királyfi emlékezetes galoppja ihletett, nem vált valóra.”); a *palotás* – az emigránsok szemében egy magyar bál elengedhetetlen eleme, a Magyarországról érkezett fiataloknak azonban álarcosbál csupán; az anyjával szembenálló fiú, aki pusztán képeslapnak tekinti az ereklyeként tisztelt családi fotókat.

Ez utóbbi, a *Családi album* címet viselő elbeszélés központi szerepet játszik a kötetben: különösen megerősíti azt a több írásban is felbukkanó értelmet, hogy Magyarország és a magyar család a kötetbeli elbeszélő számára nem más, mint jelekben, szövegekben, képekben megnyilvánuló fikció, *olyan történet, amiből ő hiányzik*: „A világnak futó fiú örületéből lassanként kialakul a család albuma. Óriási puzzle, tömérdek elem, de egyikén sincs rajta Attila. Hiába keresi magát a kifakult képek kaleidoszkópjában; nem talál egyetlen ismerős arcvonást, mosolyt vagy mozdulatot. Attila nem létezik.” A család, a múlt fikció voltát erősíti meg az a fotó is, amelyen egy mindenki számára ismeretlen, mégis „félelmetesen családias külsejű” idegen látható, aki a Magyarország egyik (szintén meglehetősen közhelyes) szimbólumának tekinthető Lánchídon áll. A pusztta jellé transzformálódott *családi múlt* tehát nem írható le „nagytörténettel”, s egyúttal nem lehet az elbeszélő saját történetének kiindulópontja sem, s ebből is következően az elbeszélések egymásutánja az apához kapcsolódás és az apátlanság szimbolikus jelentőségű feszültségére épül. Az elbeszélő, Attila egyfelől úgy véli, nem is saját családjában él, másfelől viszont az apjáról készített gipszmaszk helyére került tükörben apja fejeként azonosítja saját képmását – az apátlanságnak, az apától való elszakadásnak és a hozzá kötődésnek a kérdésére reflektál a kötet külső megformáltsága is, hiszen az elején a már említett gipszmaszk, hátulján pedig az ehhez a maszkhoz igen erősen hasonlító Barsy Kálmánról készült fénykép látható.

Barsynak és a kötetben egyrészt szereplőként, másrészt narrátorként fellépő Attilának az azonosíthatóságát azonban megakadályozza az, hogy a biográfiai szerző önmagát érzékelhetően „szétosztotta”: már a Ferdinandy által készített rövid életrajzi összefoglalásból kiderül, hogy az elbeszélések fiktív világában a helyben maradással, lezáratlan élettel jellemezhető Attila, és az utazgató, kalandvágyó, lezárt sorsú Laci alakja egyaránt részesült a biográfiai szerzőhöz köthető vonásokból. Igaz ugyan, hogy az írás, a beszéd Attilához kapcsolódik, ugyanakkor a spanyolul beszélés képessége az *Isten ígéje* c. elbeszélésben sajátos módon a fingás helyettesítőjeként jelenik meg: „Csak azért könyörög, hogy az Úr adja meg neki is a dallamos fingás képességét. De ezt soha nem fogja megadni neki az Isten. Megkapja, cserében, a szó adományát. Egy szép napon, mintegy csoda folytán, Attila hirtelen rájön, hogy spanyolul beszél.” Ugyanakkor Laci lesz az, aki az egyik képeslapnak tekintett fotóra (s nem véletlenül éppen arra, amelyik a múlt rekonstrukciójának lehetetlenségét jelképező „családias külsejű idegent” ábrázolja) a következőt írja, „most először spanyolul”: „Már nem tudok magyarul, mama” Az anya pedig „két nyelven válaszol neki: „Nem baj, *Lacikám, nem baj. Csak írd, csak írd, bármilyen nyelven! Csak írd, kislányom.*” Laci alakja tehát a magyar anyanyelvű fiúból spanyol íróvá váló Barsy Kálmán alakjához legalább annyira köthető, mint Attiláé. A két szereplőt továbbá az is azonosítja, hogy a kötetben nemcsak az egy helyben maradó, de a folyton utazó hős nézőpontjából sem láthatjuk meg Magyarországot: arról ugyan olvashatunk, hogy ausztriai emlékeit felidézve Laci elmegy gyermekkora színhelyére, de magyarországi tartózkodásáról a tény közlésénél

többet nem tudunk, s ezt az információt is a család, a múlt fiktívvé válása köré szerveződő *Családi album* c. elbeszélés tartalmazza. Magyarország tehát mind Attila, mind Laci alakja felől nézve fikcióként van csak jelen a kötetben.

Az apátlanság és az apakeresés, az egykori szülőföld megtalálásának lehetetlensége, az íróvá válás problémája, sőt, a magát „apaként” s a szerzót „fiúként” meghatározó Ferdinandy kötetbeli jelenléte így erősen összefonódik, egymásra vonatkozathatóvá válik, s éppen ez lesz az *Apám arcvonásainak* az a jellegzetessége, ami miatt nem egyszerűen egy második generációs emigráns emlékeit megidéző kuriózumként érdemes olvasnunk.

Szilágyi Zsófia

KEREC FERENC: MORZSÁK